

ԱՍՏՈՒԱՍԽԱՐԱՆԱԿԱՆ

ՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱՍԽԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

325. ՆԻԻԹԻՆ ԲՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ. — Նիւթին բնութիւնները ոչ միակ է ոչ միօրինակ են բոլոր խորհուրդներուն մէջ: Այս պատճառաւ տակաւին շատ խնդիրներ կը յուզուին ոչ միայն խորհուրդները ընդունողներուն և մերժողներուն միջև, այլև խորհուրդները ընդունող Եկեղեցիներուն միջև, ու մինչև անգամ միեւնոյն Եկեղեցիին վարդապետներուն միջև, նիւթերուն միութեան կամ բազմութեան, էականութեան կամ պատահականութեան և անոնց կիրառութեան մասին: Աւելորդ է հոս յառաջ բերել այդ խնդիրները: զորոք մասնաւոր յօդուածներով պիտի շինենք մէն մի խորհուրդի առթիւ, նիւթերուն կարգը կը համարուի նաև ձեռնագրութիւնը, որ շօշափելի և արտաքին նշան մըն է, ու Լատինաց վարդապետները, աւելի հեռուն երթալով. նոյնիսկ անհատական գործերը. մեղքը կամ կոմքի հաւանութիւնն ալ նիւթ կը համարեն խորհուրդներէն ոմանց համար: Բայց մենք բաւականանա՞ք յիշելով լոկ հոս ամէն խորհուրդի համար էական է որեւէ նիւթ մը:

326. ՆԻԻԹԻՆ ԶՈՐՈՒԹԻՒՆԸ. — Բայց եթէ մէկը հարցնէ թէ տրտաքին և մարմնական նիւթը ինչպէ՞ս կրնայ պատճառ նկատուիլ ներքին և հոգեկան շնորհոց, պէտք է անվտանգ պատասխանենք թէ չենք կրնար նիւթին՝ իբրև նիւթի՝ վերագրել որեւէ գերբնական կամ բարսյալ կան զօրութիւն: Միայն կ'ըսենք թէ ցոր՝ չափ շնորհաց տըչութիւնը Քրիստոսի կամքն է, Քրիստոս կրնայ անօրինել սրբէ բան, որ միջոց ըլլայ իր կամքին, և որովհետեւ զգայական և մարմնական միջոցները մարդուն մէջ ներքին և հոգեկան իրերուն զբոյժներ են, յարմարագոյն էր անշուշտ որ շնորհոց յայտնութիւնը կատարուէր նոյն այն կերպով

որով կը կատարուի ներքին գործոց ընդհանուր ընթացքը մարդուն մէջ: Ապա ուրեմն ամէն բան կախուած է հաստատողին կամքէն և ոչ թէ նիւթին բնութեան: Իսկ նիւթ անունը բացատրութեան կամաւոր կերպ մըն է միայն: Սա՛ ևս կայ, որ նիւթը ոչ իր հեռաւոր վիճակին մէջ է որ կ'առնենք, ինչպէս է ինք ըստ ինքեան, այլ իր մերձաւոր վիճակին մէջ, ինչպէս կը նկատուի իր ներգործական և որոշաւ կիրառութեան մէջ:

327. ՆԻԻԹԸ ԸՍՏ ՁԵՒԻՆ. — Նիւթը երբ հեռաւոր վիճակէն մասնաւոր վիճակի կ'անցնի, կ'որոշուի, կը սահմանուի և կը յառկաւորուի բառերով՝ որոնք կը յայտնեն անոր կազմութեան ոյժը և գործադրութեան նպատակը, և միանգամայն կ'արտայայտեն զօրութիւնը և արդիւնքը որ յառաջ կու գայ անոր կիրառութենէն: Այդ է ահա ձեւը: Ձեւը ուրիմն պարզապէս այն խօսքն է, որ կը պարունակէ բոլոր յիշատակելի պայմաններուն բացատրութիւնը: «Միւրձենայ բունն առ տարրն և կատարի խորհուրդն», ըսած է Օգոստինոս, իսկ մենք կ'ըսենք. «Միանայ նիւթն ընդ ձեռնն և լրանայ խորհուրդն»: Բանին՝ տարրին նեա այդ միացման առաջին հեղինակն է Քրիստոս, որ իրեններուն պատուիրեց «Միգտիլ յանուն Հօր» և: Մկրտութեան մէջ նիւթն է ջուրով լուսացումը և ձեւն է խօսքը՝ որով պիտի կատարուի լուսացումը «Յանուն Հօր...»:

328. ՆԻԻԹԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ. — Բոլոր խորհուրդներուն մէջ միշտ պէտք է փնտռել թէ ինք Քրիստոսն է նիւթին և ձեւին որոշողը, թէ հնար է Ս. Գրքէն գտնել սրուշումները տարրերուն և խօսքերուն, որոնցմով կը կատարուին խորհուրդները, թէ խորհուրդին հաստատութիւնը Քրիստոսն է, կամ թէ, աւելի ճիշդ ըսելով, Քրիստոսով պիտի լինի, անհրաժեշտ պայման է այս, այնպէս որ կրնանք ամենայն համարձակութեամբ հաստատումէն անցնիլ խորհուրդին ճշմարտութեան և ոչ հաստատութենէն հետեցնել խորհուրդին ոչ ճշմարտութիւնը: Ու արդարեւ, եթէ կարելի չըլլայ իրօք հաստատել թէ այս

կամ այն նարարողութիւնը Քրիստոսէ հաս-
տատուած է իբրեւ Խորհուրդ, նովին իսկ
կ'հղծուի Խորհուրդին ճշմարտութեան մա-
տին պնդելու իրաւունքը: Բայց նոյնը
չենք կրնար ըսել նիւթին և ձեւին համար
ի մասնաւորի: Որովհետեւ Խորհուրդին
ընտելեան ընդդէմ գործած չենք ըլլար
խորհելով թէ Քրիստոս Խորհուրդները
ինքն հաստատած և անոնց կատարման
մանրամասնութիւնները առաքելոց է թո-
ղած: Ինչպէս ամէն օրէնսդիր և իշխող
ինք կ'որոշէ սկզբունքները և օրէնքները,
իսկ գործադրութեան կամ մանրամաս-
նութեանց պայմանները կը թողու իրմէ
կարգուած փոշտօնեաններու: Պարտաւոր
ենք այդպէս մտածել մասնաւորաբար կա-
րենալ մեկնելու համար պատճառը մաս-
նաւոր եկեղեցիներու տարբերութեանց՝ ի
մասին նոյն Խորհուրդին նիւթիբոլուն և
ձեւերուն: Վասնզի ինչ որ ունինք Քրիս-
տոսէ, զայն չենք կրնար որեւէ պատճա-
ռով և որեւէ պարագայի մէջ այլալուծած
տեսնել, մինչ մարդկային աւօրինու-
թիւններէ բխած բաները կրնան բազմա-
նալ և տարբերուիլ հետզհետէ:

320. ՊԱՇՏՈՆԵՒԻՆ ՊՈՐՏԸ. — Նիւթէն
և ձեւէն վերջ, պաշտօնէին խնդիրը կայ:
Երբ պաշտօնէին վրայ կը խօսինք, զայն
չենք հասկնար իբրեւ ներգործող և պատ-
ճառ Խորհուրդին արդիւնքին, զի առա-
ջին պատճառը և ներգործիչ պատճառը
Աստուած է միշտ, իսկ պատ-
ճառը՝ Քրիստոսի չարչարանքներուն և
փրկագործութեան մէջ է: Ու Քրիստոս է
որ կ'արդարացնէ և շնորհք կու տայ Խոր-
հուրդներու միջոցաւ: Բայց որովհետեւ
Խորհուրդները շօտափելի և զգալի կեր-
պով պիտի պատշտեն իրենց մերձեցող-
ներուն, հարկ է որ մարդ մը, իմա՛ կեն-
դանի այր մը, միջնորդ կանգնի գոր-
ծադրութեան տրտաքին նշաններուն, ու-
րոնց ետեւէն պիտի գտն ներքին շնորհք-
ները. ու ա՛յդ է պաշտօնեան: Եւ որով-
հետեւ Խորհուրդներուն մէջ ամէն ինչ ա-
նոնց հիմնադրին կամքէն կախեալ է, մեղի
հնար չէ քացարձակօրէն ըսել թէ ամէն
ոք կրնայ պաշտել Խորհուրդները, այլ
անոնք միայն որոնց այդ մասին արագ-

նութիւն է տրուած Քրիստոսի կամքին
համաձայն: Ուրեմն ո՛չ բոլոր մարդիկ և
ոչ բոլոր քրիստոնէիները կրնան պաշ-
տօնեայ նկատուիլ, այլ անոնցմէ ոմանք
միայն, ըստ որոշմանց Քրիստոսի, իսկ
պաշտօնեանները երկու կերպով կը նկատ-
ուին, ոմանք սովորականներ են և ոմանք
արտասովորներ: Սովորականները կրնան
պաշտել ամէն պարագայի և իրաց սովո-
րական կարգին մէջ՝ իրենց ընդունած՝
իշխանութեան զօրութեամբ: Իսկ արտա-
սովորները կրնան պաշտել անհրաժեշտ
պարագայից մէջ և կամ իրենց հղած յա-
տուի յանձնարարութեանց համաձայն և
կամ իրենց ընդունած արտօնութեան հա-
մաձայն:

330. ՊԱՇՏՈՆԵՒԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ. —

Պաշտօնեաններուն համար տառնք են նկատի
առնուելիք պայմանները, անձնական հան-
գամանքները և գործողութեանց հանգա-
մանքները: Անձնական հանգամանքներուն
հետ անշուշտ անհրաժեշտ են պաշտօնա-
կան պայմանները, սրպէսդի նախքան պիտի
պաշտէ Խորհուրդները, ստացած ըլլայ
իշխանութիւնը և իրաւունքները, որոնք
անհրաժեշտ են զանոնք կատարելու հա-
մար: Բայց հարկ է անտարագոյս որ ա-
նկաւ անհնայ նաեւ բարոյական ձիւքեր,
որոնք են հուատքն ու սրբութիւնը: Ա՛յս
է նշանաւոր խնդիրը, որ եկեղեցւոյ մէջ
յուզուեցաւ Գ. դարուն, որ և կը կոչուի
Խնդիր անկելոց կամ խնդիր կրկնամկեր-
տութեան: Այդ ժամանակներուն շտա ե-
ղան եպիսկոպոսներ և քահանայներ, ու-
րոնք ինկան իրենց հուատքէն կամ մե-
ղադրուեցան հուատքի մասին, առ երեսո
ուրացողներ կամ յայտնապէս մեղաւոր-
ներ ու անոնց պաշտօնավարութիւնը,
առիթ տուաւ յուզելու հաւատացեալներու
խղճմտանքը, թէ ինչպէ՞ս կրնայ ուրիշ
մը քրիստոնէական հաւատքին առաջնոր-
դել անձ մը, որ ինքնին չունի այդ հա-
ւատքը, կամ որ թշնամի է այդ հաւատ-
քին՝ ինչպէ՞ս կ'ուզէ զայն փառաւորել:
Ասիացիները և Ափրիկէցիները, գլխաւ-
ւորութեամբ Փիլիսթինոսի և Կիպրիա-
նոսի, անվուեր և ոչինչ կը հուշակէին
հերձուածող կամ հերետիկոս պաշտօնէի՝

արուած մկրտութիւնը, և այս կարծիքը ատեն մը տրեց, մինչև Նիկիոյ ժողովը, ուր յաջկեց կարծիքը անոնց՝ որոնք անկարելի կը հռչակէին մկրտութիւնը և վաւերական՝ անարժան պաշտօնէն տրուածն ալ: Ու այս վարդապետութիւնը ընդունուած է այժմ բոլոր Եկեղեցիներուն մէջ:

331. ՊԱՇՏՈՆԵՒԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ԻԱԶԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ. — Այս կարծիքին ներքին փառք կը հիմնուի Խորհուրդներուն բնութեան և զօրութեան վրայ: զի եթէ Խորհուրդին իսկութիւնը Քրիստոսն է, և նոյն ինքն է առաջին և գլխաւոր գործիչը, ապա ուրեմն անոր արդիւնքը բոլորովին իրմէ է որ կախուի է. հետեւաբար և պաշտօնէին անձը և անձնական հասցածանքը ոչ մէկ կերպով արգելք կ'ըլլան, որ գործը կատարուի այնպէս ինչպէս հաստատեց անոր Հաստիչը, որովհետեւ գործը գործածութիւնն է և ոչ թէ գործողին ձիրքերէն է որ կ'առնէ իր փութութիւնը: Ահա այդպէս Խորհրդաց բնութեան մասին կազմուած այս վարդապետութիւնը, որ նոր կ'երեւի ըստ բանաձեւին, կը յարմարի հիններուն վարդապետութեան հետ, զոր կը քաղենք առաջին սուրբ ժողովին վճիռներէն: Անտարակոյտ հնար չէր ուրիշ կերպ դառնալ ըսել այս մասին, եթէ ոչ անոր մէջ անշուշտ հիմք առաքելական վարդապետութեան, զոր մերձաւոր դարերը աներկբաբար անայլայլ պիտի պահէին: Սակայն Ս. Գրքի կարգ մը խօսքերն ալ արդէն նոյնը կը վարդապետեն, ոչ քողարկելով սեղմ: Պօղոս՝ խոսելով առաքելաց վրայ, իբրեւ Աւետարանի պաշտօնէից և Քրիստոսի առաքելին և կոչման միջնորդներուն վրայ, կ'ըսէ յայնապէս. «Ոչ այն ինչ ոք է որ անկեացն, և ոչ այն որ ջուրն ետ, այլ որ ունեցոյցն՝ Աստուած» (Ա. կորնթ. Գ. 7): Քրիստոս, խոսելով Աւետարանին մէջ, կ'ընդունի թէ պիտի ըլլան պաշտօնական, որոնց ձեռքով պիտի կատարուի զօրութիւններ, թէն իրենք անմասն պիտի ըլլան այդ գործերէն: «Բազումք առիտն ծիս յաւուր յայնմիկ, Տէր, Տէր, ո՛չ յանուն քո մարգարէացաք և յանուն քո դէս հանաք, և յանուն քո

զօրութիւնս բազումս արարաք: Եւ յայնմ ժամ առաջից ցնոսա, եթէ ոչ երբեք գիտէի զձեզ. ի ռաց կացեք յինէն ամենեքեան՝ ոյք գործէիք զանօրէնութիւնս (Մատթ. է. 22-23):

332. ՈՒՍԻՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՇՏՈՆԵՒԵՐ ԴԵՄ. — Հակառակորդները ողորկ են ըսել թէ ոչ մէկը կրնայ տալ իր շունեցածը, հետեւաբար և պաշտօնեան չի կրնար տալ հաւատք և արքութիւն, եթէ չունի զայն: Սակայն միշտ կ'ըլլայ այդ խօսքը այն ատեն ժամանակ, երբ իրմէ է որ պիտի տայ Խորհուրդին պաշտօնեան, ըսել է թէ այդ սկզբունքին ճշմարտութիւնը տուչութեան իշխանութեան կը վերաբերի և ոչ թէ արուած իբն, և ռաւական է որ պաշտօնեան աննեայ իշխանութիւնը, որ պէտքի արգարանայ առածը: Կ'առաքելն ասէ թէ Քրիստոս ըստ առաքելութեան. «Աւելք չողին Սուրբն» (Յովհ. Ի. 22), որպէսզի կարող ըլլան յետոյ ուրիշներուն բաշխել չօգին, օսկայն գիտելի է թէ առաքելաց տրուածը ոչ թէ Հոգւոյն Սըրբութիւնն է, այլ իշխանութիւնն ըստ ի հպարտ, որովհետեւ ո՛րք իսկ էր կարեւորը, առ բոլոր Հայերը և մեկնիշները այս պիտեան կը հետեւեն և կ'ընդհանրան իշխանութեան հաստատութիւնը: Եւ արդարեւ, ոչ մէկ ատեն և ոչ մէկ տեղ իշխանութիւնն ունեցողը մեղապարտ կ'առկածուելուն համար իշխանութեան կ'իյնայ, զի եթէ այդպէս ըլլար, այն ատեն երկուանքի և առաջնապի պիտի մատնուէին Խորհուրդներուն մօտեցողները, խորհելով թէ մի գուցէ անարժանութեան մէջ գտնուած ըլլայ պաշտօնեան և ինքը զրկուի Խորհուրդին արդիւնքէն: Խորհուրդներուն մօտեցողները իրենց յոյսը պիտի դնեն ոչ թէ պաշտօնէին արժանաւորութեան, այլ հաստատողին զօրութեան վրայ: Ինչպիսիք կը տարբերի եթէ իրարու աղօթքի յոնձնենք ինքզինքնիս, զի այն ատեն բովանդակ ակնկալութիւնը հիմնուած է աղօթողին արժանաւորութեան վրայ, և իսկ պատճառաւ, արժանաւորներու կամ արժանաւոր կարծուածներու, կ'աւղղուին աղօթքի խնդրուածքները:

333. ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋԻ. — Եթէ պաշտօնեայէն չեն պահանջուիր անձնական ձիրքեր, բայց կը պահանջուին այն պայմանները, որոնք կտրուոր են որպէս զի գործուած գործը իսկապէս ընկան գործը ըլլայ և գործուած՝ նշանակալ պայմաններուն համեմատ: Նիւթին և ձեւին և առոնց նման կէտերուն մասին խօսեցանք արդէն, առանց շատ յիշելու պաշտօնէն պահանջուած պայմանները: Առոնց կարգին գլխաւորն է գիտաւարութեան պայմանը: Դիտաւարութիւնը, ինչպէս կ'իմանանք զայն հոս, կամքին որոշեալ այն գործն է, որով մէկը դէպի բան մը կը բերուի, զայն ի գործ դնելու կամ զանց ընկելու կամ ձեռք բերելու համար: Կամքին այդ բերումը կը տարբերի ըստ տարբերութեան առարկային կամ ըստ տարբերութեան եղանակին, և կրնայ լինել բերում մը՝ կատարելու համար բան մը, ըստ նիւթական հանգամանքներուն միտքով կամ կատարելու համար նայն գործին տեսական հանգամանքներուն համեմատ ևս: Նիւթական հանգամանքներուն համար գիտումը կը կոչուի արտաքին գիտաւարութիւն, իսկ ներքին, տեսական հանգամանքներուն համար եղածը՝ ներքին գիտաւարութիւն: Արտաքին գիտաւարութիւնը երբեմն լուրջ է և կրբեմն խաղական կամ ծաղրական: Լուրջ արտաքինը կ'ուղղուի գործին իսկութեան, առանց նկատելու թէ ներքինը ի՞նչ է կամ պիտի ըլլայ, իսկ խաղական արտաքինը գործը

կերպարանել միայն կ'ուզէ, ինչպէս կը կատարուի թատրոններու մէջ, ուր դերասանները գերը կը ճգնին կատարել և ոչ թէ գործը: Այս կարգին կրնան վերածուիլ նաև գործերը խելագարներուն և յիմարներուն, արբեցողներուն և խեղկատակներուն և նմաններուն, որոնք չեն կրնոր բան մը կատարելու կամք ունենալ, և աչ իսկ կը հասկնան գործածնին:

334. ԴԻՏԱԼՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՐՄԻՆ ՄԷՋ. — Իսկ եղանակի տարբերութեան տեսակէտով, կը տարբերին սուպէս. Դիտաւարութիւն արդիւնքի մէջ. Դիտաւարութիւն գորութեան մէջ, Դիտաւարութիւն ունակական, Դիտաւարութիւն մեկնողական: Արդիւնքի է՝ երբ մէկը յայտնապէս և կամքի արող ներգործութեամբ կ'ուզէ բան մը ընել, իսկ գորութեամբ է երբ որոշ կամքով կը գործէ բան մը, որ ուղղակի պատահաւ է նետեանքի. և այն առին պարագայի վերաբերմամբ կամքը կը տարածուի նաև գործին մէջ, ունակական է՝ երբ մէկը բան մը կ'ընէ այնպէս ինչպէս ինքն և ուրիշները սովոր են ընել, առանց յատուկ մտադրութեան դէպի գործը, զայն կատարած առան, այլ որոշեալ նպատակին տանող իրեն սովորական ընթացքով, մեկնողական է՝ երբ որ յառաջընթաց կամ համընթաց կամ յեղծարար պարագայ ցոյց կու տայ թէ գործողը այդպիսով նպատակը ունէր և ոչ թէ ուրիշ մը:

ՄԱՂԱԳԻԱ ԱՐԲԵՊՍ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի՝ 33)

